

Katarzyna Pabis

Historia Unii Europejskiej

*[...] zjednoczona Europa to maleńki przystanek
na drodze do zjednoczonego świata.*

Jacek Kuroń

Opisując proces powstawania Unii Europejskiej należy odpowiedzieć sobie na pytanie, czy traktujemy go jako zamkniętą całość, zbiór cyklicznie następujących wydarzeń ograniczonych konkretną datą, czy raczej jako nadal trwający proces kształtowania się europejskiej – rzecz można – państwowości, czy raczej instytucjonalności, której cezury nie możemy wyznaczyć, historia Unii jest bowiem wciąż konstruowana. Ze względów praktycznych, powodowanych koniecznością ograniczenia długości tekstu, w niniejszym artykule zdecydować można się – przy zachowaniu w naszej świadomości konieczności spoglądania na wydarzenia kształtujące Unię przed i po 1992 r. jako ciągłość – na opcję pierwszą, a formowanie się Unii Europejskiej zamknąć możemy datą podpisania traktatu o Unii Europejskiej, czyli tzw. Traktatu z Maastricht, 7 lutego 1992 r., który nie tylko ustanawiał Unię Europejską, ale zapowiadał utworzenie Unii Gospodarczej i Walutowej¹.

Powstanie Unii Europejskiej, którą znamy w dzisiejszym kształcie, nie należało do procesów łatwych, a związane jest z dwoma co najmniej, bardzo silnymi prądami, obecnymi w czasie ewoluowania tendencji jednoczących Europę od stuleci. Do dziś bowiem obserwujemy ścieranie się idei unifikacyjnych, które mają na względzie suwerenność poszczególnych członków dzisiejszej Unii. Mimo wielu trudności przy konstytuowaniu się

¹ J.J. Węc, *Procesy integracyjne na świecie*, [w:] *Najnowsza historia świata 1945–2007*, t. 4, red. A. Patek, J. Rydel, J.J. Węc, Kraków 2008, s. 6.

dzisiejszej Europy, spowodowanych tymi tendencjami i towarzyszącymi im prądami, to właśnie im zawdzięczamy obecny kształt Europy. Jak pisze Andrzej Jędraszko, proces, który trwa od zakończenia drugiej wojny światowej, jest szczególnie, bezprecedensowy i polega na dobrowolnym stapianiu się suwerennych państw Europy w szczególności, określony prawnie i instytucjonalnie związek państw, zwany od momentu jego utworzenia w 1992 r. Unią Europejską².

Początki dzisiejszej instytucjonalnej formy Unii Europejskiej datuje się na okres zakończenia drugiej wojny światowej, choć idea integracji Europy pojawiała się także we wcześniejszych stuleciach, sięgając właściwie czasów starożytnych. Na problem integracji Europy w najbardziej odległych czasach spojrzeć można co najmniej z dwóch perspektyw: łączenia niektórych terenów w wyniku podbojów kolejnych ziem, a także konsekwencji tych jednoczących działań, jakimi mogły być choćby rosnąca z czasem uległość najeźdźcy wobec ludów podbijanych czy jej następstwa, takie jak asymilacja, akulturacja itp.³

Śledząc dzieje świata widać, że idee jedności pojawiały się już w czasie istnienia cywilizacji helleńskiej (jak choćby greckie związki państw-miast, zwane *amfiktioniami*) i rzymskiej (*pax romana*, nowy rzymski porządek świata, wynikający z podbojów) oraz pod wpływem rozwijającego się w Europie chrześcijaństwa, w dwóch zresztą obrządkach, wschodnim i zachodnim (św. Augustyn i jego idea uniwersalnego chrześcijańskiego cesarstwa oraz św. Tomasz z Akwinu i jego tezy dotyczące pokojowego współistnienia narodów w podległości wszystkich panujących papieżowi, do którego w opozycji stał nieco później Dante Alighieri, mówiąc o konieczności rozdziału Kościoła od państwa)⁴.

Kolejnymi etapami swoistego jednoczenia Europy przez poszczególnych jej władców były np. działania Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego, czy późniejsze – Bolesława Chrobrego i Ottona III. Polskim akcentem w myśli równości europejskiej w średniowieczu był Paweł Włodkowic, który jako przedstawiciel króla Władysława Jagiełły na Soborze w Konstancji opowiadał się za uznaniem praw do egzystencji niechrześcijan, w opozycji do idei propagowanych przez zakon krzyżacki. Koniec XVIII wieku przyniósł kolejne rozwiązania pokojowego współistnienia, propagowane przez Immanuela Kanta w *Projekcie wiecznego po-*

² A. Jędraszko, *Na drodze do zjednoczonej Europy*, Warszawa 2001, s. 7.

³ B. Gaziński, *Unia Europejska wczoraj – dziś – jutro*, Olsztyn 1998, s. 9.

⁴ Ibidem, s. 9–11.

koju, które wiązały się z systemem prawa publicznego, a zatem ze sprawiedliwością i poszanowaniem praw jednostki. Nowożytnym inicjatorem działalności Parlamentu Europejskiego był Claude H. de Saint-Simon, który umiejscowił tę instytucję ponad wszystkimi rządami narodowymi, jednak jedynie w kwestiach spornych (sprawy nauki, sztuki, prawodawstwa, handlu, przemysłu i administracji). Polskim zwolennikiem przestrzegania praw człowieka i narodów był Stanisław Staszic, a także książę Adam Czartoryski, który wspierał powołanie Ligi Europejskiej, „jako gwaranta pokojowego współistnienia narodów na naszym kontynencie”⁵. Do tego duetu dołączył Wojciech Bogumił Jastrzębowski, który w swej rozprawie *O wieczystym przymierzu między narodami* zapisał projekt konstytucji europejskiej, bazujący na dewizie Liwiusza, *pax data in has leg es* – „pokój dany jest w prawach”, bowiem właśnie w przestrzeganiu norm prawnych widział autor ład, porządek i gwarancję trwałego pokoju w Europie⁶.

Niewątpliwie ważkim etapem rozwoju idei jedności były także zjawiska towarzyszące rozwojowi idei politycznych, sięgające czasów najdawniejszych, które wiązały się z przenikaniem się kultur, zmianami społecznymi i rozwijającą się gospodarką, co objawiało się choćby funkcjonowaniem nowych zależności czy praw, np. prawa magdeburskiego czy tzw. związku państw hanzeatyckich. Hanza, zapoczątkowana w 1241 r., była pierwszym tak istotnym z punktu widzenia kwestii gospodarczych związkiem miast, który odegrał decydującą rolę na szlakach handlowych Morza Bałtyckiego i Północnego, szczególnie w drugiej połowie XIV w.

Kolejnym istotnym etapem ważącym na losach dzisiejszej jednoczącej się Europy były wieloaspektowe przeobrażenia zaistniałe w XIX stuleciu, zainicjowane poprzez rozwój rewolucji przemysłowej i naukowo-technicznej. Wtedy to zawiązywały się nowe idee, które co prawda zaburzone zostały przez wybuch kolejnych dwóch wojen światowych, ale to także dzięki nim odnowiła się idea jedności europejskiej w drugiej połowie XX wieku. Prekursorem idei europejskiej strefy wolnego handlu, jako przeciwwagi dla rosyjskiej i amerykańskiej gospodarki i ich prób ekspansji na tereny Chin i Japonii, był Albert E. von Schäffle. Na ten sam temat pisał również August Sartorius von Walterhausen, podkreślając korzyści integracji gospodarczej, która miała zapewnić doskonałe warunki efektywnego i wszechstronnego wykorzystania zasobów, kapitału i pracy, co

⁵ Ibidem, s. 11.

⁶ Ibidem.

z kolei miało obniżyć koszty produkcji i podnieść jej konkurencyjność⁷. Na przełomie XIX i XX wieku pojawiła się również teoria polskiego prawnika i ekonomisty włoskiego pochodzenia, Rogera Battagli, podkreślająca zalety teorii gospodarki wielkiego obszaru. Twierdził on, że „pogłębiające się współzależności gospodarcze pomiędzy państwami doprowadzą do powstania coraz większych bloków gospodarczych aż po ostateczne wykształcenie się globalnego systemu gospodarczego, zapewniającego dobrobyt i pokój na całym świecie”⁸.

Osobnym wątkiem były także propozycje wywodzące się z XIX-wiecznych ideologii niemieckich, takie jak „Mitteleuropa” – przestrzeń niemieckiego przeznaczenia, propagowana przez Ernesta M. Arndta, Johanna G. Fichtego, Karla F. Nebeniusa i Constantina Frantza, których idea wiązała się głównie z polityczną i gospodarczą ekspansją Niemiec, zdominowana później przez ideę „Grossraumwirtschaft”, której zwolennicy podkreślali istotę „gospodarki wielkiego obszaru”⁹.

Kolejnym ważnym wątkiem w historii idei europejskiej był koncepcja Paneuropy, opisana przez Richarda N. Coudenhove-Kalergi w książce *Pan-Europa*, którą autor opublikował w 1923 r., czerpiąc zresztą ze wspomnianych zdobyczy cywilizacyjnych, począwszy od rzymskiego uniwersalizmu, *pax romana*, żydowskiego uniwersalizmu i wolnomularstwa. Jak wiadomo, punktem wyjścia idei Paneuropy było podzielenie świata na wielkie regiony: Europę, ale bez ZSRR i Wielkiej Brytanii (która stanowiła drugi z regionów, wraz z koloniami), Amerykę Północną, ZSRR, a w dalszej perspektywie regiony Dalekiego Wschodu. Coudenhove-Kalergi był przeświadczony o jeszcze jednym ważnym elemencie, wpływającym na scalenie Europy – o istnieniu jednej europejskiej kultury, co przekładało się na jego postrzeganie Europy w kategoriach narodowych – naród europejski był dla niego całością podobną do drzewa, z wieloma gałęziami – poszczególnymi narodami¹⁰. Nie negował zatem odmienności kulturowych czy bardziej szczegółowo – językowych, podkreślając zalety tej różnorodności, mającej wzbogacać nową strukturę ponadpaństwową, jaką mogły być Stany Zjednoczone Europy, jednolite politycznie i gospodarczo, zróżnicowane zaś wewnętrznie. Powstanie Stanów Zjednoczonych Europy miało wiązać się z kilkoma etapami działań, począwszy od konferencji paneu-

⁷ Ibidem, s. 12.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, s. 13.

ropejskiej, poprzez zawarcie umów między poszczególnymi członkami związku, które miały dać gwarancję granic i wyrzeczenia się siły we wzajemnych stosunkach, dalej poprzez utworzenie unii celnej, i co najważniejsze, jednolitego obszaru gospodarczego, na powołaniu Stanów Zjednoczonych Europy skończywszy¹¹. O tym też mówił w swoim przemówieniu jako pierwszy po wydarzeniach drugiej wojny światowej, 19 września 1946 r., były już wtedy brytyjski premier, Winston Churchill. To on zaproponował wówczas utworzenie „Stanów Zjednoczonych Europy”¹². Zgodnie z jego wyobrażeniem, działalność tychże miała opierać się na współpracy byłych wojennych wrogów, Francji i Niemiec, jako przeciwwagi dla wzmacniającego się bloku wschodniego i ideologii komunistycznej. Nie był to jednak jedyny argument przemawiający za sensem europejskiego przymierza. Plany utworzenia unii celnej między Belgią, Holandią i Luksemburgiem spowodowały podpisanie w 1947 r. porozumienia, które w 1958 r. zastąpione zostało układem w sprawie utworzenia Unii Ekonomicznej Beneluksu. W 1948 r. wspomniane kraje Beneluksu razem z Francją i Wielką Brytanią utworzyły tzw. Pakt Brukselski, który miał charakter współpracy militarnej¹³.

Europa Zachodnia czuła potrzebę stworzenia niejakiej przeciwwagi dla największych wojennych zwycięzców – ZSRR oraz USA, które stały się również sprzymierzeńcem w odbudowie powojennej Europy Zachodniej, pod postacią ERP – European Recovery Program, czyli tzw. planu Marshalla, ogłoszonego na Uniwersytecie Harvarda 2 czerwca 1947 r. przez ówczesnego sekretarza stanu USA, George’a Marshalla. Plan ten zakładał kilka istotnych z punktu widzenia gospodarki europejskiej działań. Jednym z nich była szeroko pojęta pomoc napływająca do Europy ze Stanów Zjednoczonych, która miała trafić pod postacią konkretnych, gotowych produktów oraz pożyczek uruchomionych przez rząd amerykański, kontrolowanych jednak przez ten rząd. Plan Marshalla zakładał również konieczność stworzenia „organu delegowanego do kierowania rozdziałem pomocy amerykańskiej”¹⁴. Powstała w wyniku tego zapisu instytucją była Europejska Organizacja Współpracy Gospodarczej, powołana do istnienia

¹¹ Ibidem, s. 13-14.

¹² J. Galster, Z. Witkowski, K.M. Witkowska, *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej, stan prawny na dzień 1 stycznia 2006 r.*, Toruń 2006, s. 12.

¹³ *Unia Europejska. Podręcznik akademicki*, red. L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichmann, Warszawa 2002, s. 12.

¹⁴ J. Galster, Z. Witkowski, K.M. Witkowska, *Kompendium wiedzy...*, s. 13 oraz *Unia Europejska...*, s. 12.

16 kwietnia 1948 r. Właśnie ta organizacja stała się faktycznym zaczątkiem związku państw europejskich: Austrii, Belgii, Danii, Francji, Holandii, Grecji, Irlandii, Islandii, Luksemburgu, Norwegii, Portugalii, Szwecji, Szwajcarii, Turcji, Wielkiej Brytanii i Włoch. Rok później do tej organizacji dołączyło NRF, a dziesięć lat później Hiszpania. Istotą działań nowej instytucji, zaznaczoną przy jej formowaniu, była pomoc i koordynacja działań w ramach planu Marshalla, niemniej jednak działania te nie były akceptowane przez ZSRR, przede wszystkim ze względu na ograniczenia i warunki stawiane krajom korzystającym z pomocy USA¹⁵. Działalność Europejskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej nie została zaprzestana wraz z momentem zakończenia pomocy amerykańskiej, ale uległa przekształceniu, mając od tej pory za swój cel liberalizację wymiany towarowej między członkami tej organizacji, a także współpracę finansową i działania w ramach prac nad energią atomową. W ten sposób Europejska Organizacja Współpracy Gospodarczej przekształcona została w 1960 r. w Organizację Współpracy i Rozwoju Gospodarczego. W połowie lat 90. XX wieku w jej skład wchodziło 28 najbardziej rozwiniętych krajów świata, w tym od 1996 r. Polska.

Innym ważnym organem, który wpłynął na kształt dzisiejszej Europy – a miał na celu popieranie intencji i działań uściślających współpracę pomiędzy państwami-członkami w ramach ochrony ideałów i wolności – była, powstała w 1949 r. z inicjatywy jej poprzednika, Kongresu Europejskiego w Hadze pod przewodnictwem Winstona Churchilla, Rada Europy, założona przez Belgię, Danię, Holandię, Francję, Irlandię, Luksemburg, Norwegię, Szwecję, Wielką Brytanię i Włochy, licząca w 1996 r. 40 członków rekrutujących się z państw europejskich¹⁶. Kongres przekształcając się w Radę Europy obrał za swoją siedzibę Strasburg. W kolejnych latach członkami Rady stały się także państwa spoza kontynentu europejskiego¹⁷. W tym samym roku co Rada Europy powołana została z inicjatywy USA Organizacja Paktu Północnego Atlantyku (NATO), jako podstawa struktury obronnej Europy Zachodniej i USA, później także Europy Środkowo-Wschodniej, z członkami założycielami: Belgią, Danią, Francją, Holandią, Islandią, Luksemburgiem, Norwegią, Portugalią, Wielką Brytanią, Włochami, Kanadą i USA¹⁸, a dziś także Albanią, Bułgarią, Chorwacją, Cze-

¹⁵ *Unia Europejska...*, s. 13.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ J. Galster, Z. Witkowski, K. M. Witkowska, *Kompendium wiedzy...*, s. 16.

¹⁸ *Ibidem*.

chami, Estonią, Grecją, Hiszpanią, Litwą, Łotwą, Niemcami, Polską, Rumunią, Słowacją, Słowenią, Turcją, Węgrami.

Oprócz wspomnianych pomysłów jednoczenia Europy pojawiały się również inne. Jedną z koncepcji rozwoju Europy (czy świata) była koncepcja Jeana Monneta, francuskiego komisarza do spraw planowania, który stworzył teoretyczne założenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, polegającej na szerokiej współpracy gospodarczej właśnie, stającej się z czasem w Europie Zachodniej podstawą do budowy jednolitego organizmu, zgodnie z wyznawanymi już w czasie drugiej wojny światowej przez Monneta ideami, związanymi z koniecznością utworzenia przez państwa Europy federacji tworzącej jedność gospodarczą¹⁹: „Z etapu współpracy miała Europa Zachodnia wejść w etap planowej działalności organizmu ponadpaństwowego z ponadpaństwowymi instytucjami stanowiącymi odpowiednik władz państwowych”²⁰. Plan Monneta (czy raczej P. Monneta, P. Reutera, P. Uri i S. Hirsha²¹), przedstawiony w 1950 r. przez ministra spraw zagranicznych Francji, Roberta Schumana, podpisany został w 1951 r., przewidując połączenie francuskiego i niemieckiego przemysłu węglowego i stalowego. Instytucją kierującą tą współpracą była europejska Wspólnota Węgla i Stali (EWWiS), do której wstąpiły również Włochy, Belgia, Luksemburg i Holandia. Wielka Brytania odrzuciła propozycję wstąpienia do wspólnoty ze względu na odmienne od sygnatariuszy rozumienie suwerenności narodowej²². Ideą tego planu współpracy było poddanie całości produkcji kontroli międzynarodowej, która sprawowana miała być w ramach organizacji ponadnarodowej, do której z czasem mogły przystępować kolejne państwa, a która stać się miała zaczątkiem i elementem integracji Europy, co miało też z punktu widzenia Francji zminimalizować przyszłe niebezpieczeństwo gospodarcze i militarne Niemiec²³. Akt ten stał się formalnym zaczątkiem istnienia federalnej Europy: „Wspólnota była pomyślana jako ponadnarodowy, wąsko zdefiniowany gospodarczy związek celowy; jednocześnie była ona uważana za punkt wyjścia do dalszej integracji gospodarczej (innych sektorów), a także do

¹⁹ B. Gaziński, *Unia Europejska...*, s. 18.

²⁰ A. Pieniżek, *Suwerenność i państwa narodowe (historia i teraźniejszość)*, [w:] *Suwerenność i państwa narodowe w integrującej się Europie – przeżytek czy przyszłość?*, pod red. J. Fiszera i Cz. Mojsiewiczza, Poznań–Warszawa 1995, s. 20.

²¹ *Unia Europejska...*, s. 14.

²² A. Jędraszko, *Na drodze...*, s. 19.

²³ *Unia Europejska...*, s. 14.

integracji politycznej”²⁴. Tak oto 10 lutego 1953 r. utworzony został wspólny rynek węgla, rud żelaznych i złomu, wspólny rynek stali stworzono natomiast 1 maja 1953 r. Wspólny rynek stali specjalnych powstał zaś 1 sierpnia 1954 r.²⁵. Z utworzeniem EWWiS wiązało się powstanie Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO) i Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP), organizacji o charakterze militarnym i politycznym. Brak ratyfikacji układu o EWO przez Francję oznaczało zakończenie dalszych prac nad powołaniem EWP²⁶. W czerwcu 1955 r. członkowie EWWiS podjęli decyzję o rozpoczęciu prac nad przygotowaniem planu integracji Europy na polu ekonomicznym²⁷.

Kolejne działania Wspólnoty skłaniały się w kierunku rozszerzania integracji na następne sektory, energetyki i polityki transportowej, czyli na te, które były zdaniem polityków najbliższe związane z węglem i stałą. Po latach rozmów i pertraktacji doszło do podpisania w 1957 r. w Rzymie traktatu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) – który nabrał mocy 1 stycznia 1958 r., z nieograniczonym okresem ważności²⁸ – a krótko potem Europejskiej Wspólnoty Atomowej (EURATOM/EUROATOM). Formalnie zaczęły one funkcjonować 1 stycznia 1958 r., z siedzibą w Brukseli. EWG przejęła konstrukcje stworzone przez EWWiS. W 1968 r. doszło do zniesienia ceł między członkami wspólnoty i utworzenia wspólnej taryfy celnej wobec państw zewnętrznych. Innym zabiegiem było także stworzenie wolnego przepływu pracowników oraz usług, a dodatkowo wspólnej polityki dotyczącej zapewnienia wolnej konkurencji oraz polityki rolnej²⁹. Trzy istniejące wspólnoty miały w przyszłości przekształcić się w jedną organizację. W kolejnych latach nastąpiło ujednoczenie organizacyjne, możliwe dzięki podpisaniu traktatu z lipca 1967 r., ustanawiającego jedną Radę oraz jedną Komisję dla trzech Wspólnot Europejskich. Proponowano i przewidywano w nim również opracowanie jednolitego aktu konstytucyjnego. Bardzo ważnym punktem ujednoczania Wspólnot był tzw. European Single Act, znany jako Jednolity Akt Europejski podpisany w 1966 r. Wszedł on w życie w 1967 r., a stanowił o nowych kompetencjach w gospodarce – przewidywał realizację do końca 1992 r. Jed-

²⁴ A. Jędraszko, *Na drodze...*, s. 20.

²⁵ *Unia Europejska...*, s. 14.

²⁶ *Ibidem*, s. 15.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ A. Pieniążek, *Suwerenność...*, s. 21.

nolitego Rynku Wewnętrznego, „zmodyfikował proces podejmowania decyzji we Wspólnotach, dokonał regulacji prawnej współpracy politycznej państw członkowskich Wspólnot w ramach tzw. Europejskiej Współpracy Politycznej”³⁰.

Okres rozwoju Wspólnot od lat 60. XX wieku postrzegany był jako mniej intensywny i bardziej powolny. Problematyczna okazała się polityka Francji Charles’a de Gaulle’a. Jego spojrzenie na kwestie jedności Europy początkowo kryło się pod określeniem „Europa ojczyzn” – czyli związek suwerennych państw Europy jako negacja praw ekonomicznych i politycznych USA do dominacji nad Europą. Związek ten polegać miał więc przede wszystkim na rozbudowanej i zaawansowanej współpracy gospodarczej podporządkowanej „kierunkowi politycznego programu jednoczenia państw europejskich”³¹. W latach 60. XX wieku wiązało się to z wątpliwościami dotyczącymi ponadnarodowych kompetencji Wspólnoty i funkcjonowania jej organów. Tym samym do momentu ustąpienia de Gaulle’a z funkcji prezydenta Francji wiele inicjatyw jednoczących zostało zablokowanych. Jedną z nich było np. w 1963 r. przystąpienie do Wspólnoty nowych członków: Wielkiej Brytanii, Irlandii, Danii i Norwegii. Oprócz weta stosowanego przeciw tym rozszerzeniom aż do 1967 r. Francja stosowała także politykę „pustego krzesła”, blokując integrację. Dopiero inicjatywa podjęta w Hadze w 1969 r. wznowiła rokowania na temat przystąpienia odrzuconych w 1963 r. kandydatów, zakończone rozszerzeniem Wspólnoty 1 stycznia 1973 r., ale bez Norwegii, której ludność w referendum odrzuciła chęć jednoczenia z wymienionymi państwami Europy. Wydarzenia zapoczątkowane spotkaniem szefów sześciu państw w Hadze były sygnałem do wzmocnienia się roli tychże w procesach decyzyjnych Wspólnoty. W tym czasie doszło także do zmian dotyczących roli i funkcji poszczególnych organów Wspólnoty. I tak np. wzmocniła się rola Parlamentu Europejskiego, do którego pierwsze wybory odbyły się w 1979 r. Rozpoczęto również realizację planów dotyczących unii gospodarczej i walutowej, tzw. Raport Wernera. Lata 70. XX wieku nie są dla integracji jednoznaczne. Jak pisze A. Jędraszko:

Z jednej strony, przekazano w kompetencje Wspólnoty centralne sektory gospodarki: węgiel, stal, rolnictwo i handel zewnętrzny, usuwając wiele barier na drodze do stworzenia wspólnego rynku, zapewniając wzrost dobrobytu

³⁰ *Unia Europejska...*, s. 16.

³¹ A. Pieniążek, *Suwerenność...*, s. 21.

gospodarczego i stabilizację ustroju demokratycznego. Z drugiej strony nie zdołano osiągnąć przełomu jakim byłoby powstanie unii gospodarczej i walutowej³².

Na ten proces trzeba było poczekać. W latach 80. XX wieku problematyczne były kwestie polityki rolnej, które stwarzały kłopot przy kolejnym rozszerzeniu Unii o Grecję w 1980 r. oraz o Hiszpanię i Portugalię w roku 1986³³. Kwestią nierozstrzygniętą była też sprawa wiodącego w integracji organu instytucjonalnego Unii oraz brak osobowości na jej czele.

Kolejne lata określane są w procesie tworzenia Wspólnoty mianem euforii europejskiej. Na scenie politycznej pojawiły się trzy znaczące dla procesów integracyjnych postaci: Helmut Kohl, François Mitterrand i Margaret Thatcher. Zmienione zostały zasady funkcjonowania gospodarki, zacieśniono współpracę polityczną, po szczycie w Dublinie w 1984 r. postanowiono wzmóc prace nad zorganizowaniem wspólnego rynku. Działania nabrały tempa razem z objęciem przewodnictwa w Komisji Europejskiej przez Jacques'a Delorsa. Dokumenty omawiające powstanie wolnego rynku zawarte zostały w „białej księdze” i połączone z rozszerzeniem kompetencji Wspólnoty, a przyjęte na szczycie w Mediolanie w 1986 r. Od drugiej połowy lat 80. XX wieku Unia zmagala się z problemami finansowymi – polityka rolna była coraz bardziej kosztowna, poruszana była też kwestia utworzenia centralnego banku europejskiego. Przełomem – także dla Wspólnoty – były wydarzenia końca lat 80. i początku lat 90. XX wieku. Upadek bloku państw realnego socjalizmu i zjednoczenie Niemiec zaowocowało odrodzeniem procesów integracyjnych i zmianą kierunków tych procesów. Na kolejnym szczycie w Dublinie, w 1990 r. Unia postawiła sobie za cel rozszerzenie Wspólnoty i jej rozbudowę polityczno-instytucjonalną. Początek działań związanych ze stworzeniem unii gospodarczej i walutowej przypadł na grudzień 1990 r. W rok później przyjęto w Maastricht projekt Traktatu o Unii Europejskiej, podpisany w lutym 1992 r. przez ministrów spraw zagranicznych i finansów państw członkowskich ówczesnej Wspólnoty³⁴. Wydarzenie to było kamieniem milowym z punktu widzenia dzisiejszej sytuacji w Europie. Tzw. Traktat z Maastricht sygnowało dwanaście państw sygnatariuszy, członków Wspólnoty. Mimo początkowych planów z wdrożeniem go w życie po ratyfikacjach przez poszczególne parlamenty zdecydowano o jego wiążącej mocy z dniem 1 li-

³² A. Jędraszko, *Na drodze...*, s. 25.

³³ *Ibidem*, s. 26.

³⁴ *Ibidem*, s. 28–33.

stopada 1993 r., na czas nieokreślony³⁵. Ponieważ dokument ten jest bardzo rozbudowaną i trudną do analizy umową międzynarodową, jej zakres upraszcza się do konstrukcji spoczywającej na trzech filarach: pierwszym – postanowienia dotyczące trzech Wspólnot (EWWiS, Euratom i EWG) i ich gospodarczych aspektów, drugim – regulującym współpracę dotyczącą polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz trzecim – regulującym unijny wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne³⁶.

Dalsze procesy unifikacyjne i jednoczące Europę następowały w kolejnych latach i trwają do dziś. W pamięci czytelników pozostają na pewno: data przystąpienia Polski do Unii (podpisanie Traktatu akcesyjnego 16 kwietnia 2003 r., a w jego efekcie członkostwo w Unii od 1 maja 2004 r.), czy kontrowersje wokół podpisania „Konstytucji dla Europy”, jak zwano Traktat lizboński³⁷ (podpisany 13 grudnia 2007 r. w Lizbonie, wszedł w życie w stosunku do państw-stron 1 grudnia 2009 r., a w Polsce obowiązuje prawnie od chwili ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, tj. od 2 grudnia 2009 r.).

³⁵ *Unia Europejska...*, s. 16.

³⁶ *Ibidem*, s. 17.

³⁷ J.J. Węc, *Procesy integracyjne...*, s. 62–88.